

Violența în școala românească în perioada tranziției

Factori de risc privind violența școlară

Prof. Buligai Vrânceanu Doina
Grădinița cu Program Normal
Nr. 31 SG Brașov

Violența în școală nu numai că există, dar parcă ia amploare pe zi ce trece, atingând rata cea mai înaltă la nivelul învățământului gimnazial și liceal. Ea este generată atât de factori externi școlii: factorul individual, factorul familial, factorul social, cât și de factori interni ai școlii, respectiv școala ca sursă de violență.

A. Factorii individuali pot fi grupați în două categorii:

1. factori dependenți de zestre ereditară și de structura neuro-psihică a unei persoane (debilitate mintală, hiperemotivitate, autism, tendințe agresive etc.);
2. factori care țin de unele particularități ale personalității (cum ar fi diferite tulburări de caracter formate sub influența unor factori de mediu).

Există mai multe teorii psihologice (J. Pintel, R. Mucchielli, T. Hirschi, M. Gottfredson) conform cărora se poate contura un portret al unei persoane cu comportament deviant, datorat unor astfel de factori individuali: egocentrism, intoleranță la frustrare, autocontrol deficitar, impulsivitate, absența sentimentelor morale, indiferența și dispreț față de activitățile sociale utile, imagine falsă despre lume, dorința realizării unei vieți ușoare, fără muncă, devalorizarea de sine, opoziția față de normele juridice. În majoritatea cazurilor aceste trăsături apar încă din copilărie și se amplifică în preadolescență și adolescență.

B. Factorii familiali se referă la climatul afectiv din familie, la coeziunea familială, la statusul economic și cultural.

Foarte mulți părinți se plâng de copiii lor, care, de la cele mai fragede vârste nu se poartă respectuos, civilizată cu ei, li se adresează folosind invective, vorbesc răstit, țipă, bat din picior, se enervează când nu li se face pe plac, aruncă și distrug lucrurile din jur, amenință, insultă, intervin în discuții nepoftite etc. O analiză simplă arată că, în cele mai multe cazuri, toate aceste atitudini, comportamente, expresii sunt copiate de copii chiar de la adulții din jurul lor.

Studiile realizate de A. Bandura și H.R. Walters arată că cei mai mulți copii agresivi provin din familii în care părinții sunt agresivi și adoptă metode de disciplinare neadecvate, bazate pe violență. Lucrurile se complică și mai mult atunci când în astfel de familii sunt și cazuri de alcoolism, imoralitate și antecedente penale. În special în perioada preadolescenței și adolescenței, copiii care provin din familii cu perturbări ale climatului moral și socio-afectiv se pot asocia mai ușor grupurilor delictogene.

C. Factori care țin de contextul social mai larg

Mediul social conține numeroase surse de influență de natură să inducă, să stimuleze și să întrețină violența școlară, cum ar fi: situația economică, inegalitățile sociale, criza valorilor morale, slăbiciunea mecanismelor de control social care să vegheze la aplicarea legilor, mass-media, lipsa de cooperare a instituțiilor implicate în educația și protecția copiilor etc.

În categoria factorilor care țin de contextul social un rol aparte îl au grupurile din care elevii fac parte sau altfel spus anturajul. Pot fi grupuri de prieteni, de cunoscuți sau grupuri aflate în imediata apropiere a școlilor sau liceelor.

Dorința de a face parte dintr-un grup cu o anumită identitate implică dovezi de loialitate iar participarea sau protecția față de actele de violență pot fi astfel de dovezi. Cercetările arată că elevii violenți preferă grupul mic, în care ei se simt solidari prin împărtășirea aceluiași valori și prin satisfacția dată de exprimarea eului în condiții de grup. Aderarea la un astfel de grup are la bază nevoia de comunicare prin relaționare cu semenii lor, în afara mediului școlar și a familiei. Astfel copiii își pot compensa constrângerile și frustrările familiale sau școlare și își pot manifesta tendințele de autoafirmare sau exersarea unor comportamente dorite.

Forme de violență în școală

Putem vorbi despre o diversificare a formelor de violență în școală? Sub ce formă se manifestă violența și care sunt protagoniștii ei? Sunt întrebări la care vom căuta un răspuns. Cercetătorii au descoperit următoarele forme de violență în școală:

- violența între elevi
- violența elevilor față de profesori
- violența profesorilor față de elevi

Cele mai frecvente forme de violență elev-elev țin de domeniul violenței verbale: certuri, porecliri jignitoare, epitete negative, injurii. Aceste forme de comportamente neadecvate sunt incluse în categoria manifestărilor „obișnuite”, a „violentei ascunse”, tolerate în mediul școlar, însă pot apărea și alte forme mai grave de violență: bătăi, loviri, furturi etc. În cazul acestor forme de violență fizică, cel mai adesea, copii de vârstă mai mică sunt victimele elevilor din clasele mai mari.

Violența elevilor față de profesori este o realitate și în școlile românești, fapt care reprezintă un semnal de alarmă asupra climatului școlar și a relațiilor pedagogice, asupra întregii vieți școlare. Un asemenea comportament este însoțit deseori de o atitudine devalorizantă față de școală ca instituție de educație, de lipsa de implicare și de participare a elevilor la activitățile școlare, absenteeismul școlar, fuga de la ore, indisciplina în clasă sau în recreații, ignorarea mesajelor transmise de cadrele didactice, atitudinile ironice sau sarcastice, zgomote în timpul activității didactice.

Printre cele mai importante cauze ce pot duce la apariția comportamentului agresiv al elevului față de profesor putem menționa: - *frustrarea elevului în școală* – disciplina școlară prin normele și regulamentele pe care le impune poate deveni o sursă de factori

frustranți și anxiogeni; - *frustrarea prin notă* - de multe ori elevii „au tendința de acceptare formală a notelor și aprecierilor, deși în realitate ei nu le acceptă.

Comportamentele violente ale elevului își pot avea originea și într-un management defectuos al clasei școlare, într-o lipsă de adaptare a practicilor educaționale la o populație școlară considerabil schimbată.

Unii cercetători spun că indiferența profesorilor este cea mai importantă manifestare a disprețului față de elevi. Sunt numeroși elevi care suferă ca urmare a acestor judecăți negative ale profesorului, pentru că ele vin să întărească propriul lor sentiment de îndoială, de descurajare, de lipsă de încrederea în forțele proprii. Acest dispreț, o dată interiorizat, poate antrena un ansamblu de consecințe în plan comportamental: lipsa de comunicare, pasivitate la lecție, indiferența sau, perturbarea lecțiilor, dezvoltarea unor atitudini ostile, provocatoare.

Forma de violență cel mai frecvent evocată de profesori e zgomotul, produs prin comunicarea neautorizată între elevi, în timp ce elevii percep lipsa de comunicare ca fiind principala formă de violență din partea profesorilor față de ei (alături de nedreptate și lipsa de înțelegere).

În România, într-un studiu experimental realizat pe elevi de liceu s-a descoperit că cele mai frecvente forme de agresivitate a profesorilor față de elevi, așa cum sunt percepute de aceștia din urmă, sunt, în ordine descrescătoare: folosirea tonului ridicat, evaluarea neobiectivă, intimidarea elevilor, adresarea de injurii/ jigniri, amenințarea, lovirea, nervozitate permanentă, ironia, absența răspunsului la solicitări.

Cauzele violenței școlare

În lucrarea intitulată "Violența în școală" (lucrare realizată în 2006 de specialiști ai Institutului de Științe ale Educației și Ministerului Educației Cercetării Tineretului și Sportului și publicată cu sprijinul financiar al Reprezentanței UNICEF în România), autorii au identificat mai multe cauze ale violenței elevilor:

- cauze individuale
- cauze familiale
- cauze școlare

Dintre cauzele individuale ale elevilor cele mai evidente au fost: problemele de comunicare, toleranța scăzută la frustrări, dificultăți de adaptare la disciplina școlară, imaginea de sine scăzută, instabilitate emoțională, instabilitate motrică, dificultăți de concentrare și tulburări psihice grave. Aceste caracteristici pot fi interpretate și ca modalități individuale de raportare a elevilor la provocările mediului școlar, mediu care aduce cu sine frustrări, impunere a unui anumit tip de disciplină în rândul elevilor, cu efecte în planul imaginii de sine și a trăirilor acestora. Se constată tendința unor cadre didactice de a identifica drept cauze psiho-individuale ale comportamentului violent ceea ce, în fapt,

reprezintă, de multe ori, strategii de reacție a elevilor la frustrări și impuneri ale mediului școlar.

Cauzele familiale identificate au fost: preluarea unor modele de relaționare din familie, condițiile economice precare ale familiei, indiferența, grija insuficientă acordată copiilor și educației acestora, reacții ale elevului la așteptările prea înalte ale părinților, lipsa de supraveghere a copiilor în cazul familiilor în care unul sau ambii părinți sunt plecați temporar la muncă în străinătate.

Dintre cauzele școlare enumerăm: deficiențe de comunicare și relaționare în grup, programe școlare prea încărcate și programul supraaglomerat, climatul de competiție din școală, managementul defectuos al clasei de elevi, decalajul între aspirațiile elevilor și oferta școlară, nedreptatea profesorului, prejudecăți ale profesorilor legate de apartenența etnică, funcția de selecție a școlii.

Sanționarea elevilor violenți este, nu de puține ori, disproporționată în raport cu gravitatea faptelor și, prin efectul de bumerang, multiplică deseori cazurile de comportament agresiv al elevilor considerați elevi-problemă. Sanționarea nu este gândită ca o formă de prevenire. În alte cazuri, actele de violență nesancționate ajung să influențeze și pe ceilalți elevi, devenind de multe ori modele de urmat.

Unele școli fac în puține cazuri distincția între activitățile de prevenție și activitățile de asistență acordată elevilor cu manifestări de violență și nu dezvoltă programe coerente anti-violență, pornind de la cunoașterea problemelor cu care se confruntă. Chiar și acolo unde există acțiuni destinate problemei violenței, acestea nu contează pe implicarea efectivă a celor vizați, sunt puțin popularizate în rândul celor care ar trebui cu prioritate să le cunoască (autori, victime, elevi cu potențial agresiv, părinți), nu sunt organizate în forme atractive pentru elevi și se limitează la expuneri de documente sau de situații-problemă. În puține cazuri, violența în școală este definită ca fiind o problemă instituțională.

BIBLIOGRAFIE

1. Banciu, D., Radulescu, S.M., Voicu, M., *Introducere in sociologia deviantei*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1985.
2. Chelcea, S. (coord). *Psihosociologie. Teorie si aplicatii*, Bucuresti, Editura Economică, 2006
3. Chelcea, S., Ilut, P. (coord.), *Enciclopedie de psihosociologie*, Bucuresti, Editura Economică, 2003.
4. Fundația Copiii noștri, broșura tipărită cu sprijinul Reprezentantei UNICEF în România, *Agresivitatea copiilor, Înjurături, lovituri, bătăi, Sugestii pentru părinți și educatori*.
5. Golu, P., Zlate, M., Verza, E., *Psihologia copilului*, Manual pentru clasa a XI-a, Școli Normale, București, EDP, R.A. 1995

6. Ilie- Bologa, L., *Violența școlară. Factori de risc în adolescență*, Suport de curs la disciplina *Psihologia educației*, din cadrul modului psihopedagogic Mass-media
7. Ilut, P., *Valori atitudini și comportamente sociale – Teme actuale de psihosociologie*, Iași, Editura Polirom, 2004, p.107-122.
8. Iosifescu, S., *Management educational pentru institutiile de invatamant*, Ministerul Educației și Cercetării, București, 2001
9. Jigău, M., Liiceanu, A., Preoteasa, L., *Violența în școală*, București, Editura Alpha MDN, 2006
10. Liiceanu, A., *Violența umană: o neliniște a societății contemporane*, în Ferreol, G., Neculau, A. (coord.), *Violența – Aspecte psihosociale*, Iași, Editura Polirom, 2003, p.47-57.
11. Mitrofan, N., *Agresivitatea*, în Neculau, A.(coord.), *Psihologie socială*, Iași, Editura Polirom, 1996, p. 427-437.
12. Sălăvastru, D., *Violența în mediul școlar*, în Ferreol, G., Neculau, A. (coord.), *Violența – Aspecte psihosociale*, Iasi, Editura Polirom, 2003, p.119-137.
13. Tepelea, A. (coord.), *Managementul conflictului*. Ghid., Ministerul Educației și Cercetării. Consiliul Național pentru Pregătirea Profesorilor, București, 2001

www.asociatia psihologilor din romania.ro

***articole.famouswhy.ro/experienta_scolii_in_prevenirea_si_combaterea_fenomenelor_de_violent

***euroacademia.ro/ro/antidrog/91-biblioteca-antidrog/231-prevenirea-violenei-in-coal.html

www.scritube.com/profesor-scoala/PROIECT-DE-CERCETARE-Violenta-24237.php

www.scritube.com/profesor-scoala/Valori-comportamentale-si-redu41977.php